

Чланак примљен 23. децембра 2020.
Чланак прихваћен 28. децембра 2020.
UDC: 78.071.1(497.11)"18/19"(049.32)

Fatima Hadžić*

Muzička akademija Univerziteta u Sarajevu
Odsjek za muzikologiju i etnomuzikologiju

Na marginama muzikološkog kanona: kompozitorska generacija Petra Stojanovića, Petra Krstića i Stanislava Biničkog, Biljana Milanović (ur.), Beograd, Muzikološko društvo Srbije, Muzikološki institut SANU, 2019, 378 strana, ISBN 978-86-80639-52-9.

Na marginama muzikološkog kanona: Kompozitorska generacija Petra Stojanovića, Petra Krstića i Stanislava Biničkog [On the margins of the musicological canon: the Generation of Composers Petar Stojanović, Petar Krstić and Stanislav Binički] tematski je zbornik radova u izdanju Muzikološkog društva Srbije (MDS) i Muzikološkog instituta SANU-a iniciran istoimenim međunarodnim naučnim skupom MDS-a održanog 1–2. decembra 2017. godine povodom 140. godišnjice rođenja i 60. godišnjice smrti Petra Stojanovića (1877–1957) i Petra Krstića (1877–1957) i 145. godišnjice rođenja i 75. godišnjice smrti Stanislava Biničkog (1872–1942).

Popuniti praznine u naučnoj literaturi o Stojanoviću, Krstiću i Biničkom je, prema riječima urednice dr. Biljane Milanović, glavna intencija Zbornika. Fokusiranost 'starije' muzikologije na muzičko stvaralaštvo ostavilo je druge aspekte neistraženim, stoga se višestrukom kontekstualizacijom u istraživanjima objavljenih u ovom zborniku kritički preispituju uvriježeni kanoni, a u fokus interesa postavljaju zanemareni aspekti muzičkih aktivnosti navedene generacije srpskih kompozitora. Rezultat je zbornik kojeg čini dvadeset studija muzikologa i teoretičara muzike iz Austrije, Bosne i Hercegovine, Češke, Hrvatske, Portugala i Srbije.

Revalorizacija poznatih tema u nauci podrazumijeva polazište uslovljeno propitivanjem epistemoloških, metodoloških i reprezentacijskih okvira ranijih istraživačkih dometa, što za posljedicu ima veći broj pitanja, nove pristupe i metode. Mnogostranost istraživačkih perspektiva, metodoloških pristupa, i korištenih izvora, donosi mnoštvo novih činjenica koje se u Zborniku sagledavaju u različitim kontekstima: odnos centralnih i marginalnih ličnosti i praksi u evropskim kontekstima druge polovine XIX i prve polovine XX veka; recepcije navedene generacije srpskih kompozitora u različitim muzičkim i društveno-političkim okvirima regionalnog konteksta; odnos nacionalnog i univerzalnog muzičkog u individualnim kompozitorskim poetikama; društveni angažman kroz različite aktivnosti kojima su se kompozitori pozicionirali kao ključne ličnosti srpske muzičke kulture svog vremena.

Lubomír Spurný u radu „Nacionalizam i modernizam. Češka (eksteritorijalna) moderna muzika“ razmatra nacionalne stereotipe u okviru češko-njemačkih muzičkih relacija, kao i recepciju pojedinih čeških kompozitora prve polovine XX stoljeća, u odnosu na dva suprotstavljena stanovišta – Vladimira Helferta (*Češka moderna muzika: studija o češkoj*

* Ауторкина контакт адреса: fatima.hadzic@mas.unsa.ba

muzičkoj kreativnosti, 1936) i Teodora Adorna (*Filozofija nove muzike*, 1949). Nastojeći da uspostavi širi metanarativ južnoevropske kulture Ivan Moody u radu „Kosmopolitizam kao nacionalizam ili kako stvoriti nacionalnu operu“ razmatra mogućnosti paralelnog sagledavanja opernog stvaralaštva kompozitora Stanislava Biničkog u srpskoj, Alfreda Keila u portugalskoj i Manuela de Falla u španskoj muzici, kompozitora kozmopolitskog usmjerenja koji su stvorili osnove izrazito nacionalne operne tradicije. Razmatrajući odnos centra i periferije, Lada Duraković u radu „Skladateljske prakse malih sredina na razmeđu XIX i XX stoljeća: primjer Pule (Hrvatska)“ dovodi u vezu pulske muzičare, Giulia Smaregliu i Alfreda Martinza sa njihovim savremeniciima Biničkim i Krstićem, te zaključuje da kompozitorska djelatnost ovisi o izvođačkim mogućnostima njihovih životnih sredina pri tome uočavajući zajedničke karakteristike individualnih kompozitorskih odlika. Sonja Cvetković u radu „Razmatranje statusa umetničke ličnosti Petra Stojanovića u istorijskoj perspektivi srednjoevropskog i nacionalnog muzičkog konteksta“ preispituje uvriježena stanovišta i zaključuje da Stojanovićevo stvaralaštvo karakteriše ukrštanje ličnih kreativnih iskustava formiranih pod uticajima srednjoevropskih kulturnih modela, ali prema zahtjevima kanona nacionalne muzike.

Marijana Kokanović Marković i Vera Merkel Tiefenthaler u dva koautorska rada propituju načine integrisanja Stojanovića u muzički život Beča. U radu „Školovanje i umetničko delovanje Petra Stojanovića u Beču (1896–1904)“ na temelju statističkih izvještaja Konzervatorijuma rekonstruiraju period školovanja, te uporedo analiziraju prve Stojanovićeve kompozitorske i izvođačke korake na bečkoj muzičkoj sceni. U radu „Recepcija opereta Petra Stojanovića u bečkoj štampi: sociokulturni i politički aspekti“ autorice analiziraju prijem Stojanovićevih opereta *Devojka na mansardi* [*Liebchen am Dach*] i *Vojvoda od Rajhštata* [*Der Herzog von Reichstadt*] kod bečke publike u vrijeme njihovog izvođenja uzimajući u obzir sociološke, kulturne i političke implikacije. Vesna Peno u radu „Dirigentski angažman Petra Krstića u Crkvi Svetog Save u Beču“ na temelju do sada neobrađene arhivske građe iz fonda „Kor“ Arhiva Srpske crkve Svetog Save u Beču, opisuje okolnosti pod kojima je Krstić za vrijeme studija u Beču započeo i okončao aktivnost horovođe u ovoj crkvi gdje je vodio hor sunarodnjaka. Na temelju kritika objavljenih u dnevnoj štampi, Sofija Jovanović u radu „Saradnja Petra Stojanovića s češkim violinistima“ rekonstruirala manje poznate činjenice o izvođačkom i stvaralačkom djelovanju Stojanovića u kontekstu saradnje sa češkim violinistima, Františekom Ondříčekom, Janom Kubelikom i Oskarom Nedbalom s fokusom na recepciju Stojanovićevo *Koncerta za violinu i orkestar br. 2* koji je premijerno u Pragu izveo Jan Kubelik. U radu „Glazbeni prinosi Petra Stojanovića, Petra Krstića i Stanislava Biničkog repertoaru Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku od osnutka 1907. do Drugog svjetskog rata“ Sunčana Bašić donosi kronološki popis djela navedenih srpskih kompozitora na repertoaru osječkog pozorišta uz podatke o izvođačima i analizu recepcije izvedenih djela na temelju članaka u dnevnoj štampi. Lana Pačuka u radu „Gostovanja srpskih umjetnika na koncertnom podijumu Sarajeva: slučaj Stanislava Biničkog i Petra Stojanovića“ opisuje koncertna gostovanja Stanislava Biničkog na čelu ansambla Kraljeve grade tokom 1919. godine i Petra Stojanovića 1922, 1924 i 1931. godine u organizaciji Sarajevske filharmonije.

Thomas Aigner u radu „Floribella i Triglav. Rukopisi kompozicija Petra Stojanovića u Biblioteci grada Beča“ donosi uvid u dvije, preme postojećem popisu Stojanovićevih djela, nepoznate kompozicije. Detaljnom analizom, Aigner dolazi do zaključaka o mogućem

vremenu nastanka i namjeni navedenih kompozicija otvarajući i brojna druga pitanja koja provociraju neka nova istraživanja. Analitički pregled Stojanovićeve programske kompozicije *Sava* inspirisane Smetaninom *Vltavom* donose Sanda Dodik i Gordana Grujić u radu „Simfonijska poema *Sava* Petra Stojanovića – analitički osvrt“. Uzimajući Stojanovićev violinski koncert kao paradigmu njegovog cjelokupnog opusa, Srđan Teparić u radu „Koncert za violinu i orkestar br. 2 u Ge-duru Petra Stojanovića – uklapanje srpske muzike u stilske kanone evropskog poznog romantizma“ analitičkim putem dolazi do zaključka o individulanom kompozitorskom jeziku Stojanovića koji ne odstupa od uobičajenih normi historijske epohe romantizma. Igor Radeta u radu „Fenomen prerade u poetici Petra Stojanovića na primeru Sonatine za obou i harfu i Druge sonate za violinu i klavir op. 95“ komparativnom analizom navedenih djela dolazi do zaključaka o razlikama i sličnostima između kompozicija koje su dva pariturna zapisa iste muzičke ideje, kao i promjenama i načinima ispoljavanja zvučnog mišljenja čiji je završni oblik Druga sonata za violinu i klavir op. 95.

Na temelju arhivske građe, segmentima zaostavštine kompozitora i pojca i melografa Lazara Lere, Nataša Marjanović u radu „Kompozitor Petar Krstić i tradicija srpskog crkvenog pojanja“ osvjetljava Krstićev doprinos srpskoj crkvenoj muzici u kontekstu rusko-srpskih veza, crkveno-muzičkih prilika kao i kulturnog i muzičkog života srpske dijaspore u Americi. Biljana Milanović u radu „Delovanje Petra Krstića i Stanislava Biničkog u Udruženju srpskih muzičara“ daje uvid u aktivnosti dvojice muzičara koji su bili među glavnim akterima u historiji malo poznatog prvog udruženja profesionalnih muzičara u Srbiji osnovanog 1907. godine s ciljem poboljšanja statusa muzike i muzičara. Značajne napore koje je Krstić uz istaknut stvaralački rad poduzimao u borbi za emancipaciju muzike i muzičara, odnosno rješavanju ekonomskih i socijalnih problema muzičara kroz niz aktivnosti kao što su stvaranje mreže institucija i zakonske regulative, širenje svijesti o muzičkoj profesiji i profesionalnom organizovanju, muzičkom obrazovanju i sl. u radu „Petar Krstić i borba za unapređenje položaja jugoslovenskih muzičara i muzičkih prilika u međuratnom periodu“ opisuju Ivana Vesić i Dragan Teodosić. Gordana Krajačić u radu „Stanislav Binički i vojna muzika“ donosi pregled koncertnih aktivnosti Biničkog s Beogradskim vojnim orkestrom i muzičkim ansamblom Kraljeve garde ističući najvažnije nastupe u koncertnom životu Beograda do Prvog svjetskog rata. U radu „Stanislav Binički (1872–1942) u Velikom ratu: očuvanje nacionalnog identiteta i muzička veza sa domovinom“ Maja Vasiljević na temelju višegodišnjeg istraživanja arhivske građe i periodike opisuje značajne stvaralačke i organizatorske aktivnosti Biničkog u ratnim okolnostima koje su imale dvojaku funkciju: očuvanja nacionalnog identiteta i kulturne diplomatije. Raznovrsne aktivnosti Biničkog za vrijeme njegovog angažmana u svojstvu direktora Opere (1920–1924) koje su uz direktorsku funkciju podrazumijevale dirigentski i kompozitorski, te prevođenje operских libreta kroz analizu repertoara i recepciju u štampi, sagledava Marijana Dujović u radu „Delatnost Stanislava Biničkog u Operi Narodnog pozorišta u Beogradu“.

Zbornik je, kao i niz drugih aktivnosti, rezultat višegodišnjih napora što ih Muzikološko društvo Srbije poduzima na re/afirmaciji neobjavljenih, neizvedenih ili rijetko izvođenih kompozicija srpskih kompozitora prošlosti. S tim u vezi je i dugoročna aktivnost MDS-a uspostavljanja saradnje muzikologa i izvođača iz koje su proistekli vrijedni projekti kao što

su: *Antologijska dela srpske muzike* (2009, 2010) i *Reafirmacija zaboravljene srpske muzike* (2019). Zbornik značajno doprinosi upotpunjavanju naučnih saznanja o ulozi i značaju Stojanovića, Krstića i Biničkog u historiji srpske muzike, ali i njihovom značaju u širem regionalnom kontekstu s obzirom na vremenski i geografski okvir djelovanja navedene generacije kompozitora u širim ex-jugoslavenskim okvirima, stoga je to vrijedna publikacija koja može biti primjer sličnim naučnim poduhvatima u regionu, ali i šire.